

VAI TRÒ PHẢN ẢNH VÀ KIẾN TẠO ĐỜI SỐNG VĂN HÓA CỦA SÂN KHẤU KỊCH NÓI TP. HỒ CHÍ MINH

INGÔ ANH ĐÀO

Email: anhdao81@hcmussh.edu.vn

Trường Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn, ĐHQG HCM

ROLE OF REFLECTION AND CONSTRUCTION OF THE CULTURAL LIFE OF THE TALKING THEATER OF THE CITY. HO CHI MINH

TÓM TẮT ↔ ABSTRACT

Sân khấu kịch nói Thành phố Hồ Chí Minh có thể xem như là hoạt động văn hóa- văn nghệ tiêu biểu phục vụ cho đời sống văn hóa tinh thần của cư dân một đô thị lớn. Kịch nói Thành phố có những nét đặc thù tạo nên màu sắc riêng biệt. Văn hóa của thành phố đã phần nào được thể hiện trong kịch nói. Đó chính là sự phản ánh cũng như kiến tạo đời sống văn hóa tinh thần của người dân mà kịch nói cũng như những lĩnh vực nghệ thuật khác mang lại.

Từ khóa: Sân khấu kịch nói, phản ánh, kiến tạo văn hóa

Ho Chi Minh City's drama theater can be considered a typical cultural and artistic activity serving the cultural and spiritual life of residents of a large city. The City's drama has specific features that create its own unique color. The city's culture has been partly expressed in drama. That is the reflection and creation of the cultural and spiritual life of the people that drama and other art fields bring.

Keywords: Drama theatre, reflect, cultural construction

Sân khấu kịch nói là một điểm sáng về hoạt động nghệ thuật ở TP. Hồ Chí Minh. Kịch nói hấp dẫn công chúng bởi đội ngũ nghệ sỹ tài năng, kịch mục phong phú, đa dạng, việc nắm bắt gu thưởng thức của người xem một cách nhanh nhạy. Đi xem kịch, chúng ta không chỉ đơn thuần là để đáp ứng các nhu cầu về thụ hưởng thẩm mỹ hay nhu cầu giải trí mà phần nào còn hiểu thêm về những nét rất riêng của địa phương. Đó chính là sức lôi cuốn cũng như cảm giác chân thật, gần gũi mà các sân khấu kịch nói thành phố đã làm được. Vì vậy, “Vai trò của kịch nói trong việc phản ánh và kiến tạo đời sống văn hóa ở thành phố” cũng là một chủ đề thú vị để chúng ta có thể tìm hiểu.

1. Phản ánh văn hóa

Nghệ thuật không thể tách rời với đời sống hiện thực. Suy cho cùng, nghệ thuật vị nhân sinh, ra đời để phục vụ cho con người. Kịch nói TP.HCM có thể tồn tại, phát triển và duy trì đến ngày hôm nay cũng không nằm ngoài quy luật trên. Kịch đã phản ánh được hiện thực văn hóa. Từ cảnh quan, đời sống đến tâm tình đô thị, tất cả đều phản ánh phong vị địa phương. Từ góc phố, con đường với những sinh hoạt rất đặc trưng của Sài Gòn - TP.HCM như gánh hàng rong, hàng café vỉa hè, quán ăn bình dân ngay mặt tiền đường v.v... được tái hiện trong các vở diễn ở các sân khấu.

“Sài Gòn có một ngã tư” của Hoàng Thái Thanh, “Những giấc mơ lóng lánh” của Sân khấu Nhỏ 5B, “Gia đình siêu quậy” của Thế giới Trẻ, “Xóm trọ 3D” của kịch Hồng Vân ... đã đưa khán giả tiếp cận, hiểu hơn về đô thị và cả con người ở đây.

Lấy cảm hứng từ truyện ngắn “Ừ đi...Ừ” của nhà văn Trần Kim Trắc, nhóm tác giả Nguyễn Thị Minh Ngọc, Hoàng Thái Thanh sáng tác ra kịch bản “Sài Gòn có một ngã tư” và cho ra mắt khán giả. Với độ dài gần 3 tiếng, vở diễn đem lại nụ cười cũng như lấy đi nhiều nước mắt của người xem. Một ngã tư quốc tế giữa trung tâm thành phố hiện lên trước mắt khán giả, nhưng đó không phải là câu chuyện của những người giàu sang, của các cao ốc hiện đại hay trung tâm mua sắm phân hoa, mà đó lại là bức tranh về cuộc sống hằng ngày của những thân phận nghèo khổ. Nếu ai đã từng đến nơi này trong một thời gian, có dịp tìm hiểu, khám phá về nó, chắc hẳn sẽ rất chia sẻ, đồng cảm với những gì mà vở diễn phản ánh. Một góc nhìn, một khía cạnh khác ở một đô thị lớn như thành phố Thành phố đã được tái hiện. Bên cạnh một bộ phận người dân có cuộc sống đầy đủ, sung túc thì nơi đây vẫn còn có rất nhiều người nghèo khổ, mưu sinh qua ngày bằng rất nhiều công việc khác nhau như: bán chè rong, bán cafe vỉa hè, đấm bóp giác hơi, hốt rác,

CULTURE

chạy xe ba gác, đàn dạo... Một xóm nhỏ hình thành ở ngay trong lòng một quận trung tâm thành phố, là nơi cư ngụ của những con người có hoàn cảnh khó khăn đó. Đây là một vấn đề hoàn toàn có thật, khi mà nhiều năm nay thành phố chưa tìm ra bài toán để có thể giải quyết, cải thiện phần nào đời sống cho bà con nghèo. Khi đối diện với khó khăn thì hơn bao giờ hết, tình làng nghĩa xóm lại nổi bật lên. Sự ấm áp, đồng cảm, yêu thương, bảo bọc lẫn nhau giữa những người lao động là động lực giúp họ tiếp tục tồn tại và cùng nhau đối mặt, vượt lên trên nghịch cảnh. Từ đó, hình ảnh một Sài Gòn - thành phố với chất hào sảng, nghĩa tình, chất phác được khắc họa rõ nét.

Với “Xóm trọ 3D”, vở kịch lại phản ánh đời sống của một bộ phận thể giới thứ 3. Ở một đô thị như Thành phố, tưởng chừng như vấn đề giới tính không còn là chuyện gì đó quá to tát, bất thường, thế nhưng, trên thực tế, những con người thuộc thể giới này vẫn còn chịu nhiều định kiến. Để vượt qua dư luận, họ vẫn phải dè chừng, ẩn mình, hoạt động trong phạm vi mà họ cho là an toàn, của riêng họ. Và xóm trọ 3D hình thành.

Ở “Gia đình siêu quậy”, khán giả nghĩ ngay đến cộng đồng người Hoa ở khu vực Chợ Lớn của thành phố thông qua khung cảnh lao động, sinh hoạt của một gia đình người Hoa. Hình ảnh chiếc xe kiếng bán hủ tíu, cách trang trí sân khấu hay cách phát âm, trò chuyện của các nhân vật... đều rất chân thực, quen thuộc đối với những người gắn bó lâu năm với mảnh đất Sài Gòn.

Với “Người vợ ma” thì vấn đề về văn hóa ứng xử trong một gia đình được nêu ra với những mối quan hệ phức tạp giữa chồng và vợ sau, mẹ kế - con chồng. Trên thực tế, rất nhiều những câu chuyện ngang trái, đầy tính bi kịch như vậy vẫn xuất hiện trong đời sống mà khán giả có thể tìm thấy đâu đó trong những tình huống tư vấn về hôn nhân- gia đình ở một số tờ báo hay trên những phóng sự pháp đình đã từng xảy ra ở nơi đây.

Như vậy, qua một số vở diễn ở các sân khấu kịch, khán giả hoàn toàn có thể nhận ra những vấn đề đang hiện diện, tồn tại xung quanh đời sống văn hóa của một đô thị lớn như TP.HCM. Một hiện thực với đầy đủ những sắc màu sáng tối xen kẽ, góc nhìn đa chiều đã được phản ánh một cách khá xúc động và chân thật.

2. Gắn kết cộng đồng và tạo nên diễn đàn văn hóa

Đi xem kịch không chỉ đơn thuần là hoạt động giải trí mà đó còn là dịp để gắn kết cộng đồng. Ở thành phố, khán giả đi xem kịch thường đi cùng với nhóm bạn bè, gia đình, hiếm khi có ai đi xem một mình. Và khi đi cùng nhau, tình cảm gắn bó, cổ kết sẽ được củng cố

và thắt chặt hơn nữa. Bên cạnh đó, một số sân khấu kịch còn có lực lượng fan ruột của mình. Họ sẽ hẹn nhau cùng đến sân khấu mà mình yêu mến vừa để xem kịch, vừa để gặp nhau trò chuyện. Bởi thường ngày, ai cũng bận rộn với công việc và gia đình, nên đi xem kịch cũng là khoảng thời gian mà mọi người có thể giao lưu, nói chuyện trực tiếp với nhau. Như nghệ sỹ Ái Như ở sân khấu Hoàng Thái Thanh đã chia sẻ, sân khấu của chị có những khán giả thân thương. Họ luôn đồng hành cùng Hoàng Thái Thanh. Họ không chỉ ở Thành phố mà còn ở các tỉnh thành. Và khi có vở mới, họ cùng nhau thuê một chuyến xe lên Sài Gòn để thưởng thức. Hiện tượng này có lẽ chỉ thấy được ở các sân kịch TP. HCM.

Một điểm thú vị khác có thể thấy ở các sân khấu kịch thành phố, đó là hiện nay, sân khấu không chỉ phục vụ cho việc biểu diễn mà đó còn là diễn đàn, nơi mà khán giả có thể thảo luận, trao đổi, phản biện với vấn đề mà các vở kịch nêu ra. Khi công nghệ thông tin phát triển, thời đại số mở ra, hầu hết các sân khấu ở thành phố đều có website và trang fanpage riêng. Trên website hay fanpage sẽ có những forum dành cho khán giả tương tác. Họ có thể trao đổi, bình luận, nêu ý kiến với nhau hay với các nghệ sỹ, admin quản lý web hay người điều hành ở các sân khấu. Nhờ hoạt động này mà bầu show hay nhà đầu tư có thể theo dõi, nắm bắt kịp thời tâm tư, mong muốn của người xem. Từ đó, có những điều chỉnh cho phù hợp với thực tế. Đôi khi, từ những cuộc trò chuyện đó mà ý tưởng mới cho vở diễn được hình thành. Và như vậy, sân khấu kịch sẽ không bao giờ xa rời mà ngược lại rất gắn bó với cuộc sống thực tế. Và đây chính là một trong những thế mạnh của sân khấu kịch. Nếu hiểu về nó sẽ thấy được sự bình dị, gần gũi, mộc mạc của kịch nơi này, không đơn thuần là bình dân, không sâu sắc hay nhạt như một số quan niệm trước đây đã từng có khi nhận xét về kịch Thành phố Hồ Chí Minh.

Chúng tôi đã tiến hành khảo sát về vấn đề phản ánh và kiến tạo đời sống văn hóa cũng như đáp ứng nhu cầu của người dân thành phố và cũng đã nhận được nhiều ý kiến tán đồng.

Vai trò của kịch nói trong đời sống văn hóa ở TPHCM (tỷ lệ %)

Nội dung	Mức độ đồng ý						
	1. Rất không đồng ý, 2. Không đồng ý, 3. Bình thường, 4. Đồng ý, 5. Hoàn toàn đồng ý						
	1	2	3	4	5	Trung bình	Thứ bậc
1. Làm phong phú đời sống tinh thần của người dân	1.5	1.0	12.5	56.0	29.0	4.10	1
2. Đáp ứng nhu cầu của người dân thành phố	1.5	4.0	23.5	54.0	17.0	3.81	3
3. Phản ánh và kiến tạo đời sống văn hóa của người dân thành phố	1.0	1.5	15.5	57.5	24.5	4.03	2

(Nguồn: kết quả khảo sát của tác giả, năm 2022)

CULTURE

Tóm lại, nếu nhìn trong tương quan với sân khấu kịch cả nước thì kịch nói thành phố có những thế mạnh nhất định không thể phủ nhận. Những nét riêng của kịch nói nơi đây khó thể nhầm lẫn với bất kỳ nơi đâu. Nó gắn bó chặt chẽ với môi trường văn hóa đô thị cùng những điểm cơ bản như: đô thị trung tâm, rộng lớn, dân số đông, cơ cấu dân số trẻ rất đáng lưu ý; mức thu nhập và trình độ dân trí cao; là nơi hội tụ, đa dạng văn hóa các vùng miền; có sự giao lưu, hội nhập văn hóa khu vực và quốc tế. Những yếu tố này đã tác động đến đời sống văn hóa nghệ thuật của thành phố, mà tiêu biểu là sân khấu kịch.

Ảnh hưởng của sân khấu kịch nói đối với đời sống văn hóa của người dân TP.HCM thể hiện qua việc sân khấu kịch đã đáp ứng nhu cầu giải trí của người dân thành phố. Bên cạnh đó, nó còn có vai trò phản ánh cũng như kiến tạo đời sống văn hóa ở thành phố. Nhìn một cách mở rộng, tất cả các yếu tố trên là một quan hệ biện chứng nhiều chiều, tác động qua lại lẫn nhau. Vì thế, nó đã tạo ra diện mạo, sắc thái đặc thù cho kịch nói ở TP.HCM.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Huỳnh Công Duẩn (2018)**, “Kịch nói thành phố Hồ Chí Minh trong bối cảnh toàn cầu hóa”, **Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật**, số 411, tháng 9, tr 94-96.
- Trần Minh Ngọc (2012)**, “Sân khấu TPHCM 37 năm: Nhìn lại những chặng đường”, **Tạp chí Sân khấu**, Tháng 6.
- Trần Đức Ngôn (2017)**, “Khái niệm và cấu trúc đời sống văn hóa”, **Tạp chí Nghiên cứu Văn hóa**, số 21, tháng 9, Tr 5-12. **Nguyễn Văn Thành (2008)**, **Kịch nói Thành phố Hồ Chí Minh một chặng đường lịch sử**, Nxb Sân khấu, Hà Nội.
- Nguyễn Văn Thành (2015)**, “40 năm sân khấu tp Hồ Chí Minh (1975-2015): Diện mạo và vấn đề”, **Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật**, số 370, tháng 4, tr 38-41.
- Nguyễn Văn Thành (2019)**, “Thúc đẩy quá trình xã hội hóa sân khấu từ nhận thức đến thực tế”, **Tạp chí Sân khấu**, số tháng 3+4, tr 42-45.